

TARN TK polgas
Profes Töp cawyleli-
nin organy

„Шын“ solunga pizideriniñ erttee:
Xuuzunda pizidikcilerge:
1 celda . . . 3 a. — 6 ajda . . . 1 a. — 50 k.
6 ajda . . . 1 a. — 50 k.

Solun pizider cawyle: Töp xarızaa kontorı, oñ
kadee salıqlar polgas postacılara pizider.
Aisan polgas yletpyr
cerleringe
1 celda . . . 6 akşa
6 ajda . . . 4 akşa
„Şyn“ solun redaksiyasınñ adrezi: Kızıł-xoora
Revolus şaly. Şetkinin kuduşu pazyñ № 2

1936 cıldyñ
dekaabr 12 xynynde
№ 98 (598)

Kanton komununun maadylıyq temisselinin turaskaldıy xynyn saktıylıqar!

Kanton komununun 9 cıl polgan ojunun turaskaldıy xyny

Po 12 ajnıñ 12-nin xynynde pygy telegejnin polgas en ılangıja Şeen-tyktyñ tarlatkan arattaryññ xostalgalıy şimceşkinin-ge onza xolmaqdaşkan Kanton komununun 9 cıl polgan ojunun turaskaldıy xyny polur tur.

1927 cıldyñ 12 ajnıñ 11 xynynde Kdattıñ Murnukku cygyn-ge Xuandun tep mozunun Kanton tep tep xoorajıññ yletpyrcin-neri-pile revolustıy şeriqleri Kdattıñ komunistıy namınga paştatkaş, Kdatta taştıkkıññ imperialisteri polgas Kdattıñ izlikk kargys xorengittenneri paşa olarññ ezeergek şeriq can-şınpaınga udur maadyr revolustıy tura-xalışkıññ ınydyr-geñ. Ol yjede Kanton-xoorajıñ ezelep alıgaş, yletpyrcin-neri xeyi-pile paşynlar, ulyrpy, kargys erige tavarıstıy turgan Li Tsi Şennin kontrevolustıy cagırgazıñ tyzyrgeş, tus xoorajda polgas cıok-kavıznıñ kadee cerlerinde erge cagırgaş yletpyrcin-ner-pile revolustıy şeriq-ler podunıñ xolunga tudup al-geş, Kdat curtungı pir tugaar Sovet cazaıy tıguskan.

Ol Sovet cazaı polza, turup kelgen toraın-na uluq-uluq yletpyr cerleri, transport polgas ban-klarnıñ pyduny-pile xorengittennerniñ xolundan xavırgaş, yletpyrcin, taraaccınarnıñ erge medelinge kiirip, cer ezeleen feodaldarññ angıznıñ uzutkaş, cerni taraaccınnarga şilcider tugaıy, paşa yletpyrcin, taraaccın-arnıñ şerini turguzar tugaıy polgas oon-taa eške cyıldın revolustıy tyymıñni carlar ınydyr-geñ. Oñ ıñaj Kdattıñ yletpyrcin-neri polza, xorengittennerniñ kargys cagırgazınga uluq-pile tyrep, parık uduvajıñ ulyr-geñge cedir xej şakta azyldap turganññ onınga xynde cyq-ile 8 şak azyldarññ curumun toқтаatkan polgas azyldarññ et amıdyral pajdalıñ saıa maadyr-pile kadı, azyldarññ tuzalam-cı-pile xandırtan toқтаatkan.

Kdattıñ po 1 tugaar sovet cazaı polza, po tögılyq revoluscı tyym xemceqlerini egelep corutkan. Bıñdy polza-taa, Kantonññ komunı teer yletpyrcin, taraaccın polgas şeriq-lerini Sovet cazaı cyq-le 3 xie xonuk (58 şak) iştinde turup turgas, revoluska udurlangan taş-

tykkıññ polgas iştikkinin kargys idegetteriniñ kattyşkan kyzyn-ge paştıy tışken.

Ol yjede podunıñ 1 tugaar Sovet respublii tees, amı tıññ kam-xajıra cıokka maadyrly-pile temissezip kamgalap turgan yletpyrcin polgas revolustıy şeriq-lerini iştinden 7.000 kizi revolustıñ xereñge amı-tıññ ıskıngan. Ol yjede Kanton komununıñ soruqlap turgan sorul-gazı polgas revolustıy temis-selinin maadyrlyq kyzyn, revolustıñ kızıł-tugunıñ tıñdyq tutunganıñ po yjede Kdattıñ pir kezinde turar Sovet Kdattıñ erge-cagırgazı polgas oñ iştinde revolustıy yletpyrcin, tara-accın, kızıł-şeriq paşa partizan-arnıñ kyzı xerecciler turar ılergej.

Kantonññ komununıñ paştıy-ganññ kol cıldagañ polza, Kantonññ komunistıy namı-ññ organizazı polgas komunis-tyq anıjaktarññ eileli myn tura xalışkınga peletkengeni cetpes polgan, ılangıja yletpyrcin-pile taraaccın massanı co-guuru-pile sıryj eileldeven polgas paşa kargys tajıznıññ şeri leriniñ aıazınga revolustıy azyldı cedir corutpaan.

Kantonññ komunı paştıy-gan polza-taa, oñ pygy telegeje xolmaqdaşkan revolustıy xeree tönmeen, xarın oñ turzulgaşı-pile Kdattıñ arat tymeniniñ revolustıy şimceşkinin ulam-na ulyr turar.

Kdattıñ arat conu polza, Kominternıñ 7 tugaar kongreziniñ tögılyq ajttıyşkıñ-nga tajanıp algaş, taştıkkıññ imperialisteringe polgas iştikkin kargystarınga udurlangan ulustun cangys evin eilelde, revolustıy şimceşkinin ulam-na ulyr turar.

Kdattıñ arat conu podunıñ komunistıy namıññ paştal-gazı-pile Japonññ kargys im-perialisteri polgas imperialistiq idegetteriniñ tölözı polur Kdattıñ curtungı Gomindannıñ kargys cazaıñ tarlap cagıyır kargys coruınga udur eres xarın perip turar.

Po yjede Kdattıñ curttunıñ ıy kezliniñ pıreezinde cys mil-ion xire conu Kdattıñ sovet cazaı turup turar. Kdattıñ maadyrlyq Kızıł şeriniñ sanı milion azyr turar polgas

Kdat curttunda mozu sanında-la partizannıñ şimceşkinin ulam kalbarıp turar tur. Pygy Kdat-tıñ iştinde Japonññ imperialis-teringe polgas eške-taa ezelek-cilerge udurlangan arat conun xedeniştini ulam kalbarıp tur-ar. Po coruktu ap kerge, Kdattıñ iştinde imperialisterge polgas ezelekci kargys caa-taj-ıñññ ajıylınga paşa faşizmññ xoralıy ajıylınga udur nasional-dıñ cangys forontuzunıñ şimce-şkinin ulam-na kalbarıp turar todargaj polur tur.

Kantonññ komununıñ 9 cıl ojın temdeqler ertirip turar ejde, telegejnin kırında azyldı arat tymeniniñ erge şelee tees. kapitalizm, faşizmññ ezeergek caa-tajıñınga, faşizmññ xoralıy ajıylınga udurlangan cangys fron-tuzunıñ şimceşkinin kancaar-taa cıok ulyr turar polgas camdk orannarda arat conun cangys frontuzunıñ xeree tiilep, oñ temisselin maadyrly-pile coru-dup turar. Cıteleerge: po yjede lpan ulustun arat coru polza, podunıñ demokrattıy respubliin turguzup algan, ol respublika udurlanıp, tura xalışkıñ ınydyr-geñ faşistıy yjmecciler-pile eres temisseldi corudup turar. Blangıja po yjede lspanñ arat tymeni polza, podunıñ demokrattıy respubliin faşistardan kam-galap alıp tugaıynda telegejnin arat tymeninge koncuq maadyr-lyq temisseldin ylegerin lergy-zyr turar.

Kdatta Sovet cazaıy pir tugaar turzulgaşı polgan Kantonññ komununıñ 9 cıl polgan turaskaldıy xynyn temdeqler ertirerde, TAR curttunda revolustıy arat tymeniniñ sorulgaşı polza, Kdatta azyldı aratıñ erge şeleezi tees xyezıp turar Kdattıñ proleiarlady polgas revolustıy xej massalar paşa eške-taa curtarıññ revoluscı mas-salar-pile sagys setkilin kadıp, kargys imperialisterge udurlan-gan azyldı aratıñ cangys fron-tuzınga kadı-pile turup, TAR-ññ tuskaj xamaarşpas pot-er-giziniñ paşdar-pile kadı, Kan-

Kdattıñ azyldı tymeniniñ Sovet erge cagırga tees temisseli

tonññ komununıñ maadyr xyr-ezikcileri ışkaş paşa eške cerler-de revolustıñ xereñge amı-tıñ-ıñ xajıralavajıñ temissezip turar eş-öorybıstyn revolustıy idep-kej sorulgaşıññ ıññ ulyr utkazıñ pilip, nasional revoluzunıñ tem-isselin tıjulunga cedirerin ulam-na paşdyr, tus oranda feodal-izmññ artıyşkıññ yze uzut-kaar temisseldi ulam-na xanla-dır paşdarınga megezidip ajt-tyr uzurluq.

Kantonññ komununıñ 9 cıl poor turar turaskaldıy xynyn yjezinde TAR-da RTO-nun xam-ıy organizastar, ol xynyn maadyrlyq temisselin ekki tan-zyr podap, revolustıñ xeree tees telegejnin kargys xorengittenneri-nin kara-pazynda kirgen eş-

öorybısty xostap alıynga pol-gas ılangıja lspanñ arat tym-eninge tuzalazıp, poduvustun ıñ kyzıyasty ulam-na möennep, pa-za cer-le revolustıñ xeree tees, kargys idegetterge xilincektedip turar revolustıñ kızıł tuguntut-kan xatunma revoluscılarga tu-zalaarşıstı kazan-taa, cangys minutta-taa utpaıyñ, RTO-nun akşa xorengiziniñ kılınnadıp, RTO-nun xural-suqlaazıñ ırgılcyl-er, oñ azyldı paşdyr şınarzy-darın po xyn paşa ajttıy, po-dap saktıy azyldalınar.

Kantonññ komununıñ maadyrlyq temisselin saktıylıqar! Kdattıñ Sovet cazaı telgereer polzun! Telegejde faşizmññ xeree cıok polzun!

Kdattıñ conunıñ Japonññ imperializminge udurlangan ulustun cangys frontuzı telgerezin!

Kdattıñ komunistıy namıññ amgy yjede kol salıp turar sorulgaşı polza, Japonññ ezelek-ciler-inge udur pygy-le kystı kattyştıygaş, ulustun cangys frontuzun turguzup, pygy Kdattıñ kattyşkan can-gys kystıy demokrattıy respubliin turguzar tep sor-ulganıñ salıp, azyldı xerek kırında corudup tur-ar. Po tugaıynda Kominternıñ udurttukcuzy eş Dimitroftun pizeeni polza:

„Kdattıñ uluzunıñ pygy-le kyzyn oñ xoralıy tajıznı polur—japonññ faşistıy tajıznıbraktar-nga udur kattyştıygaşı-pile komunistıy namdan pygy Kdattıñ kattyşkan cangys demokrattıy respubliin turguzar amgy yjenin pajdalınga arttyk cepsek polur tep turar coruı cıny ajttıy tur teer polza, komunistıy nam Kdatta xostalır temissel-din amgy cadazınga taarşır cıguur pajdalıñ pol-gas sorulgalarñ medereldi-pile salıp turarññ ajt-tyr turar tur,—teen.

Japonññ ezelek-cileringe udurlanıp cıksaal kılıp turgas, kargys şaqdaalarga paşdy lattyrgan Kdattıñ surguıldar.

Japonññ xolunda turar Mancıññ taraaccınarnıñ kargys idegetter ulyreriniñ mırnunda tiskek kırında olurtup algaş tızaap tejledip turar.

SOVET EBILELININ PYGY ULUZUNUN PYGY-LE PAR ET XÖRENGI PAJLAA

Tebiskeer curtto, cajagaar pytken pajlaa, conu

Sovet Sosialistiq Respubliktar-nyñ Ebileli polza, 21.353 tervelcin kilometir tebiskeer curtto iş-tep turar. SSRE-nin turup turar curtto polza, cer-pembyrreenin pygy kurgaq cerinin aldynñ pir xuuзу polur. SSRE-nin kыzga-arlaryñ niitti uzun turguzu polza—65 mun kilometir polur, oon istinden ystyn iji xuuзу polza—talajlyq cerler-pile kыzgaarlazyp turar polgaş ystyn pir xuuзу polza—kurgaq cerler-pile kыzgaarlazyp turar.

SSRE-nin tebiskeer curtto polza, xemner polgaş xelder-pile koncuq pajlaktyq. 40 kol-kol xemner par, ol xemnerin uzun turguzu 76.706 kilometir polur. Cedi uluq-uluq xelder (Bajkal, Palgaş, Iziq-xel, Ladoga, Onega, Cudi-xel, paza Sevan (Gokca) xel polgaş iji istikki talaj (Kaspij talaj-pile Aral-talaj suqlar) polza, 580 mun tervelcin kilometir cerni ezelep turar (po polza, Germannyn pygy tebiskeerinden 100 mun tervelcin kilometir uluq).

SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin şöly polza, parık miliart gektar polur. Po polza, pygy telegejnin arga-bjaştq cerlerin şölynyn (3.030 million gann) vstyn pir xuuзу cыgy polur. SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin aldynñ talazypile telegej kыnda iji tugaar cerni ezelep yngen.

SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin şöly polza, parık miliart gektar polur. Po polza, pygy telegejnin arga-bjaştq cerlerin şölynyn (3.030 million gann) vstyn pir xuuзу cыgy polur. SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin aldynñ talazypile telegej kыnda iji tugaar cerni ezelep yngen.

SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin şöly polza, parık miliart gektar polur. Po polza, pygy telegejnin arga-bjaştq cerlerin şölynyn (3.030 million gann) vstyn pir xuuзу cыgy polur. SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin aldynñ talazypile telegej kыnda iji tugaar cerni ezelep yngen.

SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin şöly polza, parık miliart gektar polur. Po polza, pygy telegejnin arga-bjaştq cerlerin şölynyn (3.030 million gann) vstyn pir xuuзу cыgy polur. SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin aldynñ talazypile telegej kыnda iji tugaar cerni ezelep yngen.

SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin şöly polza, parık miliart gektar polur. Po polza, pygy telegejnin arga-bjaştq cerlerin şölynyn (3.030 million gann) vstyn pir xuuзу cыgy polur. SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin aldynñ talazypile telegej kыnda iji tugaar cerni ezelep yngen.

SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin şöly polza, parık miliart gektar polur. Po polza, pygy telegejnin arga-bjaştq cerlerin şölynyn (3.030 million gann) vstyn pir xuuзу cыgy polur. SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin aldynñ talazypile telegej kыnda iji tugaar cerni ezelep yngen.

SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin şöly polza, parık miliart gektar polur. Po polza, pygy telegejnin arga-bjaştq cerlerin şölynyn (3.030 million gann) vstyn pir xuuзу cыgy polur. SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin aldynñ talazypile telegej kыnda iji tugaar cerni ezelep yngen.

SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin şöly polza, parık miliart gektar polur. Po polza, pygy telegejnin arga-bjaştq cerlerin şölynyn (3.030 million gann) vstyn pir xuuзу cыgy polur. SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin aldynñ talazypile telegej kыnda iji tugaar cerni ezelep yngen.

nefti pajlaa polza, 9—10 miliart toon poop turar. Bncangaş, SSRE-nin xuuзunga telegejnin nefti pajlaanyn 30 azyq xuuзу onaaşyp turar. SSRE nefti talazypile telegej kыnda pir tugaar cerni ezelep turar.

SSRE podunun cerinin istinde 55 miliart toon xomyrzymeer taş tep kыbar taştq.

SSRE-de temir-taş pajlaa 10.612 milion toonga sanattyn turar. Oon istinden azyqlaary-pile şincileo kergent—8 miliart toon.

SSRE temir-taş talazypile telegej kыnda pir tugaar cerni şaut ezelep turar.

Telegejnin marganz tep yletpyrge xereqleer cugula tazynñ pajlaanyn tertyn yş xuuзу SSRE-nin tebiskeer curtunyn istinde par.

SSRE-nin cerinin istinde milion-milion toon ces, korgulcun, sinki tep ak temir-nikel tep cыjrlaar cybe—şak mыndq elder cyuldyn temir ajmaa koncuq xej.

SSRE aldyn kazarlyñ talazypile telegej kыnda iji tugaar cerni ezelep yngen.

SSRE-nin tebiskeerinde mөngyn-suu polgaş tus-tus yletpyrleriñ sajzradyp xөqzyderinge onza cugula xereqlettiner cyulder polza: volfram, molibden, magnij, urano, radij tazь, mыşjak, vismut, surma, berilij, tantal, kobal, polgaş oon-taa eske koncuq xovar temir ajmaanñ pajlaktyq cerlerin azytklaaş, polbaazradyp azyldap turar.

SSRE-de alymin tep ciik temir pydyrer ciq et polur voksit tep cyubenin pajlaa polza, 21.650 mun toonga sanattyn turar.

Apatit tep cer xөzyrynyn polbaazradyp cyubenin pajlaa iji miliart toon cedip turar.

Paza cer polbaazradyp tuskaj fosforit tep tustun talazypile SSRE polza, telegejnin pajlaanyn 60 xuuзun ezelep turar. Oon ыñaj kygyr izer tus, xaş-taş, janzy pyry ыñnyq koncuq, caraş polgaş onza yneliq taştar, otka erttenmes toj-tovuraktar polgaş oon-taa eske xөj cyuldyn cugula yneliq pajlaktar par.

Po pygy pajlak polza, 8.200 mun tervelcin kilometir cerde cыdar polgaş monu todargajlaarga, Sovet Ebilelinin pygy tebiskeerinin 36—37 xuuзun ezelep turar. Sovet Ebilelinin oon eske cerleri polza, cer istinin kazar pajlaan şincileer erttem talazypile am-taa şincilettinmeen polgaş onu moon songaar şincilep iler-edip kelgen şaqda moon-taa arttyk kajgamycktyq xөj polur.

SSRE-nin arga-bjaştq cerlerin şöly polza, an-men, palık, janzy-pyry kuştar-pile koncuq pajlak.

SSRE-nin conun 1933 cыldь sөelzyredi alğan tanzypile көerge polza, 102 angь sөektierin uluzu 168 milion polgan.

SSRE-de—767 xooraj, 712 azylycyn suurlar, 1.697 xooraj şinciliq suurlar par.

1935 cыldь sөelinde janzy pyry xoorajlarda ulus olurar pazыnnaryñ xemceezi 215 milion tervelcin metir polgan.

Ulustun azyly-agьjыñ pygy adьrlaryñ socialistiq yletpyr cerlerin kol pydyrylge fondulary 1928 cыlda 29,2 miliart tegerik turganñdan 1935 cыlda 104,2 miliart tegerik poop esken (monu 1933 cыldь erttee-pile podaan).

1936 cыldь janvar ajnyn 1-de SSRE-de yletpyr cerleri 574.064 polgan, oon istinden 61.428-zi uluq-uluq yletpyr cerleri polur.

SSRE-de pygy ulus azyly-agьjыñ cerlerinde azyldap turar yletpyrcinner polgaş alban xak-cыlaryñ sanь 25 miliondan azyq kizi poop turar. Uluq-uluq yletpyr cerlerinde—7.065 mun kizi, tuduq cerlerinde—2.203 mun kizi, sovhostar polgaş maşina-traktor stanzylarında—2.837 mun kizi par.

Karacangьs uluq-uluq yletpyr cerlerinde azyldap turar inzeneler polgaş texnikernin sanь 548.500 kizi poop turar.

1936 cыldь egezinde SSRE-nin et-yletpyr cerlerinde turgan kol-kol maşinalar polza:

Pus kыzyn yndyrer uluq koccaldar—36.943, pus-pile şimcedir maşinalar—1.848 (olaryñ kыzy 5.583.000 kilovat), sajylgaan kыzyn pydyrer maşinalar—16.988 (olaryñ kыzy 62.649.000 kilovat), olaryñ istinden 61,1 xuuзun 1929 cыldь sөelinde turguskan, paza 12,6 xuuзun 1934—1936 cыldaryñ arazыnda turguskan; cerden pajlak kazyp yndyrer maşinalar 2.430 (olaryñ 84,5 xuuзun 1929 cыldь sөelinde tep alğan), temir kezer maşinalar—264.496, ыjaş kezer maşinalar—36.692, pes, şepken argьr maşinalar 248.039 (oon istinde kizi kыzy cokka pottarь azyldar maşinalaryñ sanь 19.590), temir cyulderni targanap xөpтер kancaar-taa aaj-cok uluq maskalar—11.883; so o k temirni xөpтер pazьr maşinalar—30.491, sook temir tuduşturur maşinalar—13.805, sajylgaan odu-pile temirni kannaar maşinalar—18.292 (olaryñ 935 xuuзun 1929 cыldь sөelinde turguskan, paza 30 xuuзun 1934—1936 cыldaryñ arazыnda turguskan), istikki xөp argьr pydyrer maşinalar—13.854, keder uk argьr maşinalar—26.351, saazyn pydyrer maşinalar—172 polgaş oon-taa eske elder cyuldyn xөj-xөj polbaazyn maşinalar par.

1936 cыldь janvar ajnyn 1-de SSRE-de 6.913.700 kilovat kыştq sajylgaan stanzylarь 14.631 turgan, oon istinde 4.518.200 kilovat kыştq rajon stanzylarь 106 turgan.

Sajylgaan tьzьyn talazypile teedi kыştq (11.000 voltu tep xemceqden ыry kыştq) stanzylaryñ şugumunyn pygy uzunu 15.078 kilometir cetken.

1935 cыlda rajonnarda sajylgaan stanzylarь 18,1 miliart kilovat-şak xemceldiq kыsty yndyrge; karacangьs 1936 cыldь 10 ajlaryñ istinde 18,5 miliart kilovat-şak yndyrge.

SSRE-de pydyrylge cerlerin cыlyq-pile sajylgaan kыzyn katlyştarь xandьrар koncuq uluq xemceqliq telgerep turar. Cizeeleerge, Bereznikof polgaş Stalin tep attыq stanzylar paza Moskva-nyñ pir tugaar cыlyq-sajylgaan stanzьz, oon-taa eske ol ыkaş stanzylar polza, telegej kыnda en murnakcь kыştq stanzylar polur.

SSRE am polza, 114 domna tep temir taş ezildirer koncuq uluq suugularlyq. Ol suugularnyñ niitti tuzalyq işkiri polza, 52.618 kub. metir, oon istinde işkiri 800 kub. metir uluq-uluq stanzylar 25. (Olaryñ niitti işkiri 24.483 kub. metir); oon ыñaj 369 marten tep kan ezildirer suugularlyq, olaryñ niitti şөly 10.036 tervelcin metir polgaş

Et-yletpyr

cyzyn-paazyn temir sulap şөjer maşinalar polza, 1936 cыldь egezinde—319 sannыq, oon kol-kol xөeldirer maşinalaryñ niitti kыzy polza—355.000 kilovat kыştq polur.

1935 cыldь istinde SSRE-nin uluq-uluq et yletpyrlerin niitti pydyryp yndyrge edi 62.136 milion tegerik polgan (monu 1926—27 cыldaryñ eskerliş cok erttee-pile podaan). 1936 cыlda uluq-uluq et-yletpyrlernin pydyryp yndyrer ediniñ planyn 77 miliart tег. tynnyq tep tевeleen, ol polza, 24 xuu eskeni ol polur. 1936 cыldь 10 ajlaryñ istinde Pygy Ebileldin polgaş tus-tus cerlernin et-yletpyrynyn ыlaptyq ыzyldezi—32,1 xuu polgan.

Uletpyr azylyñ sajylgaan kыzy-pile xandьrарь 1928 cыlda tевeleerge, parık 2 kattap esken. Todargajlaarga 1928 cыlda cangьs yletpyrcinnerin pir şak azylyñga 1,30 kilovat şak xemceeldiq sajylgaan kыzy onaaşyp turgan polza, 1935 cыlda 2,50 kilovat şak polgan.

Kөdee azyly-agьjь

1936 cыlda SSRE-nin tarьlga şөly (paastajь medee-pile ap көerge) 133,7 milion ga polgan, oon istinde: taraanь—102,2 ga; xendir, xөven cergeliq ynyştynii—10,8 ga; mal azyraar ynyştynii—10,7 ga polgaş cyzyn-paazyn nogaa tarьlgaş (kartьşka-pile kartaj-xaara) 9,8 milion ga polgan.

1935 cыldь istinde SSRE-de azaar polgen tarьlga ynyştynii polza:

Taraa	901 million sentiner
Tarьmal xөven	17,2
Ak cigir kыlyr nogaa	162,1
Ak xendir	5,5
Kartьşka	697,4
Nogaalar (kartьşka-cokka)	168,4
Bjaştyn uluq porak cimisteri	21,1
Uzym	5,6
Kat	0,8
Oon eske cimister	5
Şaj	12,7 million kilogram

1936 cыlda көdee azyly-agьjыñdan yner ynyştynniñ niitti cыşkыñ paastajь medee-pile podaarga 1935 cыldьdan kudu eves polgaş angь-angь ynyştyn talazypile (tarьmal xөven, ak xendir, vzym polgaş oon-taa eskeler) 1935 cыldьn tьkka ыryleen.

1936 cыldь nojavr ajnyn 1-de SSRE-nin traktor suuru 445.8 mun maşinalыq, 89.600 kombayыnnыq turgan, көdee azyly-agьjыñ janzy pyry kol-kol maşinalarь (traktor andazыnnarь, traktornun kыzy-pile taraa pastьrар maşinalar, traktor-pile taraa caş-

Transport polgaş xarьlzaazь

SSRE-nin niittizy-pile azyqlaar temir oruunyn cetkileriniñ azyqlaldыq uzunu 1936 cыldьn oktavr ajnyn 1-de 85.099 kilometir turgan. 1936 cыldьn egezinde Sovet Ebilelinin temir-oruktarynda turganь polza: parovos, elektrovos polgaş teplovos—tep pus, sajylgaan, kыbar suqun kыzy-pile temir-oruk sөerttyr tugulьq maşinalar 22.148 turgan, paraan sөerttyr vagon tep temir-oruktun ulap kaan pazыnnarь—590.843, ulus tazьr vagonnar (cer aldь-pile coruur metro tep temir-oruktun angьda)—32.928 turgan.

1935 cыldь istinde SSRE-nin temir-oruktarь 919.121 mun kizi polgaş 388.533 mun toon cyyk tazaan. 1936 cыldьn cyq-le 9 ajlaryñ istinde 745.828 mun kizi

bncaarga uluq-uluq yletpyr cerlerin sajylgaan kыzy-pile xandьrарь ol-la arazыnda parık 3 kattap esken. Cyl tize, 1928 cыlda pir yletpyrcinnerin pir şak azylyñga 0,69 kilovat şak onaaşyp turganñdan 1935 cыlda 1,90 kilovat şak poop esken.

SSRE-de xynnyñ-ne xyn sanьnda kыlyr pydyryp turar cyulderi polza:

66 milion kilovat şak sajylgaan kыzy, 350 mun toon xөmyr-taş, 89 mun toon nefti, 55,5 mun toon koksu tep xөmyr-taş, 83 mun toon temir-taş, 59,5 mun toon şoj, 48,8 mun toon kan, 35,5 mun toon anaa temir. Mыndьq cyulderni kыlyr turar.

Aar et-yletpyr-pile cergeleştir ciik polgaş aaş-cem yletpyry paza kancaar-taa aa-cok uluq cedilgelerliq. 1935 cыldьn 10 ajlaryñ tевeleerge, 1936 cыldьn 10 ajlaryñ istinde ciik et-yletpyrynyn pydyryp yndyrge edi 35,8 xuu esken, aaş-cem yletpyrynny—32,3 xuu esken.

1936 cыldьn tarьal alyr yjezinde maşina traktor stanzylarь 4.950 cetken. 1936 cыldьn janvar ajnyn 1-de sovhostaryñ sanь—4.323 cetken, olaryñ cer xөrengizi 76.390 mun ga turgan.

1936 cыldьn ijyl ajnyn 1-de taraaccyn azyly-agьjыlnыñ sanь—20.413.900 turgan, oon istinde kolektivizastattыnganь—18.431.900 ыrege, xuu azyly-agьjыlyqlar—1.982.000 ыrege turgan.

Kolxostaryñ sanь—244.456 turgan.

1936 cыldьn ijyn ajnyn 1-de turgan SSRE-de maldьn paazь:

	Oon istinde amь-xuunyn edilelde
Cыly mal	16,6 million 1,7 million
Maşьstьq uluq mal	56,7 36,4
Xөj, ыşky	73,7 39,1
Xaban	30,4 19,2

1936 cыldьn egezinde azyrly kuştaryñ sanь—178,5 milion turgan.

Po cыlyñ caa, tевe polgaş ibi paazыñ talazypile plan turguskan. Po cыldьn eccizinde tевe paazыñ 271.500 paaşka cedirgen turar uzurlyq, ibi paazыñ 1.940.000 paaş cedirgen turar.

polgaş 353.755 mun toon cyyk tazaan.

1936 cыldьn janvar ajnyn 1-de SSRE-nin suq transporttu 3.070 paroxottarlyq polgaş 6.507 eske cyyl uluq xemelerliq turgan. Talaj transporttu polza, ol-la yjede kizi polgaş cyyk tazьr 402 uluq paroxottarlyq turgan.

1935 cыldь istinde SSRE-nin suq oruktarь-pile 43.503.900 kizi polgaş 90.062.500 toon cyyk tazaan.

1936 cыldьn 10 ajlaryñ istinde cyq-le cangьs xemner oruupile 43.666.300 kizi tazaan, suq oruupile 94.061 mun toon cyyk tazaan.

SSRE-de şөiqnyn uzar-xemelerinden eske uzar-xemelerin

Ulanьzьn 3 tugaar arьnnan nomcuar.

Sovet Ewileliniň pygy uluzunyny pygy-le par et-xerengi pajlaa

(Egezi 2 tugaar arında)

pygy agaarlap coruur şugumnar-nyň niitti turguzu 1936 cýlda 90.600 kilometr turgan (1935 cýlda 80 mun kilometr xire turgan). Ol uzar-xemelerini niitti sanyn 1930 cýldyň janvar aýnyň 1-de turgan-pile temejleerge 1936 cýldyň janvar aýnyň 1-de

Kultur, sýrýbýşkyn, kadýk kamgalala

1936 cýldyň egeziinde SSRE-de pygy niitti eoredilgeniň şkolalary 164.081 poop turgan. Fawrik-zawot surukcudunyn şkolalary 1.797, texnikum tep tuskaj ortumak surguul cerleri 2.572, rawfik tep teedi surguuldun pel-etkel salbýrlar 71,6 teedi surguul cerleri 595 turgan. Pygy surguul cerlerinde eorenikciler-niň saný 27.303 mun cetken. Şkolaga cetpeen piccii uruqlar-ný azaar eoredir cerlerde 6 milion piccii uruqlar turup turgan.

Erttem-şincileidin teedi cerleri 794 sannýq, erttemden azyl-dakcýlaryň saný—37.200 kizi.

SSRE-de 724 teatr polgaş siirik tep şil ojun kergýzer cerler par. (Oon iştinde tuskajlar taarýstýrgan teatr pýzýnarý—335). 28.600 kino cerleri par (oon iştinde kazer kinolar-taa par). Ulustun xarýlaa jaamýzýnyň 67 tär radio stanzýlar polgaş 6860 u'ap tamcýstýrar radio peldirleri par.

1935 cýl iştinde teatýrlarda kerykcýlaryni niitti saný 715 milion kizi turgan.

Kol tuduqlar, bydzet, ulustun orulgazy

1935 cýlda SSRE-niň pygy ulustun azyl agýjýnyň kol tuduşkununda 24 miliart azýq tegerik salgan. 1936 cýlda kol tuduşkununyn planý 32.665 milion tegerik poop turgan. Moskvanyn metropoliten tep cer aldý-pile coruur temir oruk polgaş uluq-uluq saýýýlgan stanzýlaryndan egeleeş janzy pyry fabrik polgaş paraan şýqazar sklattarga cedir 1936 cýlda ulustun azyl-agýjýnyň kol-kol adýrlarynga tudar teen kol tuduqlarynyň saný mun-dan azýr turgan.

1935 cýl iştinde kýlpyr pydyr-gen kol-kol tuduq cyylderini polza: Sementi tep elezin-pile xolus-kaalyq cugaj—4.470 mun toon, tuujýu—5700 milion kezek, anaş cugaj—2.700 mun toon, alevastýr tep tuskaj cugaj cyuly—800 mun toon, songa şili—66,5 milion tärbelcin metir.

1936 cýldyň cyq-le 9 ajlarynyň iştinde kýlpyr pydyr-genin pyryn ewes medee-pile ar kerge: Sementi—4.340,6 mun toon, tuujýu—4.190,500 mun kezek, cugaj—2.209,136 toon, alevastýr—659,690 toon, songa şili—60,7 milion tärbelcin metir pydyr-gen.

SSRE-niň kyrynenin cangýs katýşkan bydzedi 1936 cýlda orulga keziinde 82.991 milion tög-tynnyq polgan polgaş carýlga

34 kattap esken.

SSRE-niň xoorajlar arazy-pile xarýlazýr telegraf, telefonunyn şugumu polza, 571.169 kilometr. Xoorajlar iştiniň telegraf, telefon şugumunyn turguzu 32.086 kilometr polur.

Po cýlpyr klup cerleriniň saný 71,7 mun cetken polgaş olarynyň iştinden kedeede 57.700 klup par.

Kultur týtstanyqnyň sesserliq-leri—228.

1936 cýldyň egeziinde massa-týq nom sannary 53.380 sannýq turgan. Oon nomunyn saný 105.295 mun kezek. Myzejler polza, 738 sannýq (oon iştinde uran curumal ýşkaş caraş cyyl-derni cýqan myzej cerleri—61).

1935 cýlda SSRE-de 35,7 mil-ion xudus kezektik 10 mun solunnar ynyr turgan. 3 miliart parlaan ama saazybnyň 42.700 attýq nomnary 99 týldarda parlaan; 48 týldarda 700 milion xudus kezektik 2.100 attýq set-kyylderni parlaan.

1935 cýldyň uzunda ulus em-nedip kizer emnelge cerleri 52 mun xire, tiş emneer cerler 10 mun azýq, aaraan ulustarga tyrgen tuzalamcý kergýzer 400 xire stanzýlar, mali-arij tep xoralcý ýmýraadan týtýr aaryqny emneer 660 stanzýlar turgan.

keziinde paza oon-pile temej polgan.

Tus tuzunda paraan sadary-ný saarylgazy 1935 cýlda 80.470 milion tegerik polgan, ýncaarga 1936 cýlda kyrynenin polgaş kooperas sadýbnyň ol saarylgazyň 100 miliart tegerik kýldýr tele-bileen polgaş onu ertken ajlar-da kyyssetkenin ar kerge, azý kyyssetken turgan tep paş udur pýlo polur.

1935 cýlda pygy ulustun orul-gazyň 1926—27 cýldarynyň ertte-pile podaarga, 66,5 miliart tegerik turgan. Karacangýs 1935 cýldyň iştinde ulustun orulgazy-ný eskeni 10 miliart tegerik poop, iji tugaar peş cýldyň paş-tajý iji cýlpynyň iştinde ulustun orulgazyň esken tyny-pile parýk temej polgan (ol iji cýlda ulustun orulgazyň eskeni 10,4 miliart tegerik turgan).

1936 cýlda polza, SSRE ulus-tun orulgazy 83,1 miliart tegerik-ke cedir esken turgan uzurluq.

Connun azyl kýlpyr tärkaş, xereqlelinden artkan akşazyň azaal-ga kassazynga şýqatany polza, 1935 cýlda 1.638 milion tegerik turgan, ýncaarga 1936 cýlda 2.461 milion xire tegerik polgan.

SSRE ulustun et pajlaktary polgaş azýlcyň connarynyň et-amýdýrallynyň pajdaly xynny-ne espy-şaan turgan.

23 kattap yngen

Elegeste „Toka“ kyrekonomunyn tawnynde ynyr turgan „Taraalyq-poluulu“ tep attýq xana solunu po cýldyň 1 aýnyň 1-den 10 aj-ga cedir 23 kattap yngen. Myn solunyn şýnarý, xewir pajdaly, curuk-xeryu ekki. Şeleeliq şygymcýlel yrgylycy ynyr turgan. Ajda 2 udaa tudak cok ynyr turgan.

Xowuda turgan tus-tus brigattar-da moon salbýr polur solunnar-dan 3 tugaar brigattyň solunu 3 kattap yngen, 1 tugaar brigat-

tyň „Kombajýn“ tep attýq solunu 2 kattap yngen, 2 tugaar brigat-tyň solunu kengys ynnieen. Po udup turgan solun eske solunnar-dan yleger alýr cugula.

Po xana solunnaryň ekki şýn-arýdar tugajynda sagý salýr oraldayýr turgan kizi eş Torzu polur. Moon songaar ulam saýzý-radýrýn eş Torzuga idegeer tur.

Kyrekonomda nam yuryryn canynda aratkor surgakcýz O. Tugançý.

TAR-da turup turar CAE-lerniň 1936 cýlda azýk-xuwa-azýrnyň tugajynda saabyr

TAR Picce xuralynyň 3 tuga-ar onza sessizi polgaş Ulustun 8 tugaar Uluc xuralyndan orannyň azyl-agýjýnyň xeqýldeziniň te-biskeerin amý-xuunyn azyl-agýjýnyň pot-idepkejin-ce uqlandýr-ýý-şaan, po turgan pedyyn kat-tyşkannar MAE, CAE-lerniň az-yl-agýjýn moon songaar saýzýra-dýr pýzýqlaar teenin parýmdala-aş, Mal-cer jaamýzýndan CAE-lerniň po 1936 cýlda azýk xuwa-azýrnyň pedyyn saabyrny kýlpyr yndyrgeniniň uzuru polza:

1. CAE-ge azýkty şýn xuwaar coruk polza, CAE-niň moon songaar corudar azyl-agýjýn pýzýdar talazy-pile pir tugaar cugula kol sorulgaş polur. Mýndýq cybe teleede, CAE kezigynneriniň kýl-gan azýlpyň şýnarýn parýmdal-ar, kizilerniň polgaş azýl malý-nýn, azýlga kirgen kyzyn kon-cuq narýn şýngý tanzýlar pyrytkeş, şýngý corutkan tudum CAE-niň pydyrylge kyzý polgaş azýl curumu ulam kedyrlyr uz-urluq.

CAE-niň ergeleer ceri, revis komis-pile kadý, CAE-niň kezi-gynnerin podun-ce xaraa týtýr algaş, xej niittiniň kyzý-pile am toraan kizilerniň polgaş aat, şar-ýnyň, taweniň şuptu kýlgan azýl-pýnyň kyz-xyn temdeqlelin kezi-gyn tepteringe tyzyrpyr pyrytke-eni-pile cýl iştinde kýlgan kyz-xyn temdeqleliniň polgaş kýlgan azýldyň şýnarýn keryp occot-tan-zýny kýlgas, koncuq narýn şýng-ýý xýnaldazyň corutkan turgan uzurluq. Oon-pile kadý, tus-tus kizilerniň adý-pile tuskajlaan sa-nazyr (nyktalakcý) tepteringe pyrytkeeniň, paza tus CAE kezigyn-neriniň kýlgan azýlpyň kyz-xyn-pýn parýmdalar cýl iştinde týtkan azýlpy todargaj tanzýlaaş, CAE-den akş-pile polgaş akşadan es-ke cybe-pile algan avanzýn to-dargaj pyrytkeeni turgan uzurluq.

Kizilniň kyz-xyn polgaş algan av-anzýn todargaj pyrytkeeni tanzýlaaş, azýkty xuwaazynda polza, CAE kezigynneriniň murnunda ar turgan avanzýn alýr polza coguur azýk-pile suutkaşýrgas, algan avanzýn kazyr algan tur-ar uzurluq. Pir ewes xýnar kerge, kezigyn tepteringi iştinde kyz-xyn temdeqleliniň pyrytkeli castýnpyr şýn ewes puruu pizittin-gen turgan polza, ol kezigyn tep-teriniň ezi keryp turgan, ol-la to-raan edip cazar algan turarý cugula. Castýngan cyylder turgan polza, azýkty xuwaazyňnyň pet-tinde şuptuzun cangýs-taa mar-gýltaa cok kýldýr edip cazar koncuq todargaj kýlpyr algan tur-ar uzurluq.

2. CAE azýkty xuwaazyňnyň pettinde, oon ergeleer ceri pol-gazý revis komistarý pottarynyň sanakcý azýlpyň cýl iştinde şuptu kirgen orulgazyň, yngen car-ýlgazyň, xamýk janzy pyry akşa xerengizini polgaş taraa furaş (mal cemi), taraa kuduruu, taraa pogu—po medi cyylderni kon-cuq şýngý occot tanzýlq pol-durur uzurluq. Paza azýkty xu-waazyňny pettinde CAE-niň ergel-eer cerinden kyrynenin ceringe, banký, kyr. sklat, koop polgaş janzy pyry kizilerge paza organ-izastarga telerer ereler par polza, 36 cýldyň orulgazyndan telerer appaar. Bndýq cybe teleede, er-elerniň occot-tanzýn koncuq şýn poldurup algan turgan.

3. CAE-niň cýl iştinde kirgen pyry orulgazyň CAE kezigynneri-niň arazynga xuwaazyňnyň mur-nunda CAE-niň xamýk niitti xer-eqlelinge kizer coguur fondular-ný yzer. Ol fondularny ysken soonda CAE kezigynneriniň niit-ti orulgadan xuwaazy azý to-dargaj pildiniň polur. Ol azýkty

xuwaazyňnyň murnunda CAE-niň orttuzungy yzer fondular polza: a) CAE-niň 1937 cýlda tarýr tep telebiler algan tarýlga şelyn-ge yreziniň kazyr artýrar.

b) CAE-niň tarýlga azýlpyň yjeziinde, azýl maldarynyň azýr-alýnga cecir cugula xereqleer xerengi sula, savaş polgaş taraa pogundan ysken turgan.

c) CAE-niň tarýlga azýlpyň yjeziinde kezigynnerini niitti cem-inge cugula xereqleer saný-pile cem cyylynden kazyr artýrýr ar polur. Bndýq polza-taa, CAE kezigynneri po ajtyrýqnyň tu-gajynda pottarynyň pygy xural-ýnga cugaalazyr, pottarynyň tok-taakany-pile polur.

d) 1935 cýlda kyrynenin al-ban cerlerine polgaş amý-xu kizilerge telerer ere turgan pol-za, po 36 cýldyň niitti orulga-zyndan akş-pile ijik-pe, azý tar-aa-pile şuptu erelerniň tynyn kazyr ysken turgan.

e) CAE-niň niitti orulgazynd-an CAE-niň orttuzungy xej ni-it-tiniň peletkeliniň fonduzunga 5-ten 15 xuu cedir kazyr.

f) CAE-niň niitti orulgazyndan kultur amýdýrallynyň fonduzunga 1 xuuu yzer. Kulturun talazy-pile azýqlaar cyylderi polza, jan-zy-pyry solun, setkyyl, nom, ký-zy-pulun cerleriniň janzy-pyry ojun xerekselin sadýr alýrýnga polgaş a/a şalyrcýlaryň sannary-ýnga—cyq-le şak-mýndýq cyyl-derge caryp azýqlaar.

g) CAE-niň 1936 cýlda pygy orulgazyndan myn ol cýlda kol-xostun ergeleer ceriniň carýq-daand carýlgalarynga kazyr cyyl-der polza: maşina polgaş maşin-aga xereqleer janzy pyry-xerek-selderni sadýr alýrýnga, mal xerekseli, maşina caar material-ga, xej niittiniň tuduşkununga, alban cagyrgazyňny carýlgazyng-a, paza xelezilep algan azýl-cýnnaryny azýl telebiriniň şalyng-ýnga, pir ewes CAE-den bndýq cyylder turgan polza kazyr polur.

4. CAE-niň 1936 cýlda orul-gazyndan po saabyrnyň 3 tugaar cyylynde ajytkan carýlgalaryň şuptuzun kazyr yndyryr uzurluq. Kazaan soonda, artkan tyny CAE-niň arýq azý polur uzurluq, ol tynny CAE kezigynner-iniň arazynga xuwaazyr tur.

5. Pygy arýq orulganý ileret-ken soonda, xuwaazyr polza coguur tynyn CAE kezigynneriniň azýlga kirgen kyz-xyn tem-deqlelin parýmdalar xuwaar tur. Pir ewes xuwaazyr polza coguur

taraa cyyly pottarynyň xereqlel-inden artýkşýlq turgan polza, pygy kezigynnerini ekki turanyň sorulgaş-pile CAE-niň pygy xuralynga cugaalazyr artýkşýl-q taraa cyylynyň xuuzun ko-opka polgaş telgilge organizas-ty-pile kiirip satkaş, ol tar-aanyň ornunga yndyryp tär algan ak-şazyň kyz-xyn temdeqlelinge xuwaazyr tur.

6. CAE-niň kezigynneri sana-azynda polza, kyz-xyn temdeqlel-inge akş-pile onazyrýn polgaş tus CAE kezigynnyge kandyq-taa kulturlyq taraalap-pile paza mal cemi-pile onazyrýnnyň tyn-yn todargajlaan turgan uzurluq. Tus CAE-niň kezigynny polgaş eq iştiniň kezigynneriniň pottar-ýnyň polgaş azýl maldarynyň cýl iştinde azýldanyňny şuptu alýr polza coguur azýlpyň tyny kizi sanýnda todargaj pildiniň turgan uzurluq.

7. Azýk xuwaazyňnyň curumu polgaş xuussaazyň CAE-niň er-geleer cerinden toktatkaş, CAE-niň niitti xuralynga padýladýr algan turgan uzurluq. Bndýq pol-za-taa, CAE-niň azýk xuwaalda-zyňny peletkelin po cýldyň 10 aýnyň 15-ten oraj poldurvas uzurluq. Cogum azýkty xuwaar, kezigynnerini xolunga tärýr peerin po cýldyň 12 aýnyň 15-ten oraj ewes kyyssetken turgan uzurluq.

8. CAE kezigynneri, pir ewes taraa alýkşýlpyňny pettinde CAE-den yne pergen kezigyn turgan polza, ol kizilniň podunyn azýlga kirgen kyz-xyn tem-deqlelinge produktu-pile tawýs-pas, CAE ol kezigyn-pile sana-azynda, şuptu kýlgan kyz-xyn temdeqlelinge cyq-le akş-pile sanaşýrar.

9. Azýk xuwaazyr azýldyň xar-ýssalgazyň CAE-niň ergeleer ceringe polgaş revis komistar-ýnga paza tus CAE-niň sanak-cýlarynga taandýrýr xyleedir tur.

10. Occottuq cýldyň xuralyn cook-kawyda curtakcý arattarga kerystýq yleger cizektik kýldýr ertirer polgaş ol xuralga cook-kawyda turgan xuu azýldýq arat-terný oluruşturup, ol xuralda ekki jozulap xyndýler ertirer polgaş anaş azyl-agýjýn idep-kejliq şalyrcýlaryň şannap erttir-er uzurluq.

Mal-cer jaamýzýnyň saýdy Polat.

Mal-cer jaamýzýnyň kolxos surgakcý Lopsan-seren. 1936 cýldyň 12 aýnyň 7-niň xyny. Kýzýl-xooraj.

Tere-xel kozuununyn arattarynyň pizik piliri

Tere-xel kozuununyn 8 xardan 40 xar cedir arat conunyn pizik pilirin tus-tus sumular-pile ýlgap todargajlaarga:

1. Şnaa sumuzu—8 xardan 40 xar cedir pygy kizizi 161, olar-niň pizik piliri 64 kizi, oon işt-inde er kizi 42, xerezen kizi 22, pizikti ekki pilirler 7, orttu-mak pilirler 37, adak pilirler 30.

2. Palakcý sumuzu—8 xardan 40 xar cedir pygy kizizi 153, olar-niň pizik piliri 136 kizi, oon işt-inde er kizi 71, xerezen kizi 22, pizikti ekki pilirler 8, orttu-mak pilirler 34, adak pilirler 94.

3. Kargý sumuzu—8 xardan 40 xar cedir pygy kizizi 202, olar-niň pizik piliri 82 kizi, oon işt-inde er kizi 82, xerezen kizi 44, pizikti ekki pilirler 8, orttu-mak pilirler 65, adak pilirler 53.

Pygy kozuunyn 8 xardan 40 xarga cedir pygy kizizi 516, olar-niň pizik piliri 326, oon işt-inde er kizi 195, xerezen kizi 131, pizikti ekki pilirler 23, orttumak

pilirler 126, adak pilirler 177 polgaş 40 xardan ery pizik pilir kizi 48,8 xardan kudu pizik pilir uruqlar 14 kizi.

Myn kozuunyn pizikke eor-enze coguur nazýlq conunyn pi-zik piliri 63,3% poop turgan.

Am pizik pilbesterni 1937 cýl-dyň iştinde piziktiq poldurup algaş, cazar, namnyň ajtyrýkşý-niň kyyssedip şýdaar-pis.

Kozuun targazy Tyger.

Kidin-ne eorenip turgan

Parýn-xemcik kozuununyn Saqly sumuzunga po cýldyň 9 aýnyň 9-tan egelep, 10 kezek cerde 273 eorenikliq pizik pilgymneri turguskan. Ol pil-gymner şuptuzula tus-tus paş-kýlarlyq.

Myn pizik pilgymneri 11 aý-niň 20-ge cedir eleen ekki eor-enip kelgenner. Am-taa eoredil-gezin ulamcýlap corudup turarlar. Likpuntu paşkýz Tylaa.

„Toka“ kyrekonomnun kышкы азылы

Eleges „Toka“ kyrekonom po cылды 10-11 айлardan egeleeş, хатмк азылнын кyzын кышкы азыл-се uqlандырган. blangbja am yjede kol-la aзыл—maldыn oran-suurun cылqлаar, оон азырал ce-mizin peletkeeri polur. Ol aзыл-da 15 kizi yrgylcy aзылдар tur-ar. Am yjede maldы turгуzur aзыраar oju cetpeen polza-taa, aзырал суurunу сапын-се sigen, savанын tazыp, camдык ser pol-gaş kazaalарнын septelgezin cor-udup turar. Maldыn kazaalарнын septelgezin ertte тоозур алы тур-гаjында mal ergelekcizi Xeli-ool sula aзылдар турганнын хараа-зы-pile camдык ser, kazaalарнын septelgezi orajttaan.

Mal aзылдан кадына corup turar aзылдар polza, pircede tu-duq aзыл polgaş ыjaş peletkel-iniñ aзыл corup turar. Ында 30 kizi aзылдар turar. Olарнын aзыл-organizas talazy-pile am-taa ынг-ыраваjып турar polgaş алван кылыр саа pазыпны am-taa тоос-раан.

Iji-de, ховуда тараа şelynde 10 kizi aзылдар turar. Olар camдык

taraalарны malga cidittip turar, ol polza, Pajыр-ool-pile Sundu-oolдun sulazy polur tur.

Yşte, maşına septelgezin aзы-лында 13 kizi aзылдар turar, ol-ar 11 ajdan egeleeş, 12 ajнын 5-ke cedir 5 traktornun septel-gezin xoldan yndyryp тооскан, eške maşına cepsektеrniñ septel-gezin 1937 cылды 1 ajнын 15-te тоозар tep sorulga salgan. Onu cedip алыр tugajында pagazy xer-eksel cetpejin turar, monu tep алыр teeş mixajnix Sorokin Kы-зыл-xooraj pagazy 10 хонук xire-de yrgylcy aragalар turup per-gen polgaş am-taa kelbeen.

Ystynde айткан kol aзылдарны corudup турар-pile кады, kyre-ekonomnun хоорajынын iştinde kultur massalyq, eoredilge aзыл-дарын kattaj corudup турar-pis.

Kышкы aзылдарнын corudulga-зында cetpes cyulderni cok кы-ыр алыр tugajында, tus cerde pr-ofes ууры amdan egelep, eleen arga хемceqlerni ар corudup turar.

ETKE-da profes уурынyn targazy O. Tugаныс.

Occur-pile Ottuk-ool ijiden аныjak sadьoqь-lar yleger ар polur

Kызылдын хоораj коовунун 1 tugaar magazininde sadьoqlар turar Occur-pile 2 tugaar maga-zinde sadьoqlар turar Ottuk-ool iji, sadьoq aзылыга mergezeen kaadьrлар polurun кызыр oralda-зыр турarлар. Uk eştеrniñ kajьzы-taa sadьoqга eleen yr aзылдар kelgen polgaş am yjege cedir aзылдар турарын көerge, sadьo-нын sadьp алыкыларыга eeldeк, pottарынын sadьp турar paraan-арын kulturлuq aзыар sadьp tur-ar. Sadьp турar paraanарынын өrtteк-ynеzin polgaş кан-дыq cerde турарын ekkі pilir. Cizee: onu ekkel teerge-le tor-aan ekkеer. Uk magazinнeñ ergelekcizi eştеrniñ paştalga cu-gaazyñ тоor. Cer-le кандыq-taa sadьp алыкыс келirge, ыгаj кө-ves, eeldeк ekkі canьыq. Pottары-нын sadар paraanарынын sadар plannарын aзыр кyyssedip turar.

Po eştеrniñ ylegerin eške хам-ык sadьoqьс eştеr edepir, ekkі aзылдарыс cugula. blangbja 2 tu-gaar magazinде Mongalbi, Nook-kajban, Appanak сулар po eşt-erden yleger ар aзылдар polza coguур. Am yjede camдык sa-dьoqlарда conga eeldeк eves pajdaldар par, cizeleerge, pir хаматты kizi cybe алыр teeş kel-geş, en paştaj „ej tovariş“ tep sadьoqьс kizini кыj tep аларар, оон cadар kaaş, „eş mişka“ tep аларар, оон cadар kaaş, „kolia“, „sonia“ tep capşыр алгыры тур-da, тоовас хар турar eştеr, sadьo-qlар iştinde eves eves. Po cet-pes cyulderni sadьoqьс pyryzy tyrgen cok кыла coguур.

Langь komizьnyñ sekreteri Kajьn (paşka).

Өktek-oolдun yleger cogun aar

Paryн - хемciк козуунунун Ergi-parьk сумузунда ARN-пын 7 tugaar уурынyn targazy Өktek-ool теerzi, cybeni pilir kizi, tus sumunун arat conun uştap-paaş-taar, yleger көргyzer kizi podu-pile тургаş, харын хереezen улустун erge medelnge xaldар, ара-га хымыс izip алгаş, узур-paazy cok cybe cugaalar, yleger cok pajdald көргyзыр турar. Cyl te-erge, 1936 cылдын тургузунда podunun kadajьn araga işken сапында pydyu ettep eridep kel-gen polgaş козуунга улустун uluq pajыр поор tu ar yjede eedin iziq temir-pile хаар-ыр тургаş ettep тургань kizi tyş-tylengе kirgi-teq, karakka car-зынсыq cybe турган. Ol tog-ьп андыгаа cedir coguур cerinden хемceq албаан турar tur. Oon peer Өktek-ool kadajьn ta ceze udaa etteen cybe, оон сапы pil-dinmes. Oon kadajьn көerge le „Өktek oolga ettetirdim“ tep-le aaldар arazында iji-yş хонup cor-uур poor cybe.

Oon ағыда ezirik sumu tar-gazy Telgerge cugaalar тургань polza. „pis ulus şiider xuraldan aзыдыр алгаş, tyzok ulustardan şi-ideelem targa“ tep турган polgaş paza kyzyn sigen kezip турган Xendinge хар cede pergeş, „caa aşak! men po sumunун pir ulu-q kizizi poldur-men, mеnee ar-agandan kudup per“ tep турган cyuly par.

Ystynde айткан cyylder pol-za, nam kezigyny kiziden тур-зук, arat kiziniñ-taa polza, sor-ulga podalgazyга таарьспas cy-be polur tur. Ындыq теледе, po Өktek-oolдun nam көzkomundan тынзыq хемceq көргyssyn tep kulak салыр olur-men.

Caşpan.

Aragaga өөrenmejin, erttemge өөrenir coruk cugula tur

Am po yjede camдык аныjak өскен eş-өөrler pottарынын ert-tem pillin көдырбес, şkolaga өөrenmes, podunun arьq paazy-ны meeziñ araga-ce uqlандырыр алгаş coruj paar tur. Am yjede nam, cazaktan аныjak өскенiñ erttem pillin көдырп, surgар polbaazyradьr teeş, cer-cerde şkolalарны koncuq kabaartьp tur-ar polgaş. Onu cyge podavas cybe-ijik.

Manaa canьыс cizekten алгаş көerge, Kызылда kattыşkan şkol-ada өөrenip турган Paryн-хем-cik козуунунун Şekpeer sumu-zu Cыrttak-ool теerzi polza, mur-nunda Paryн - хемciк козуун-unda ege cada şkolazyга өөrenip тургаş, уş kattар турgunnar cangan, оон сөөlyнде Cadaana şkolazyга kelgeş, оон paza тур-gunnaaş, Kызыл-xoorajга cedip kelgen. Oon kattыşkan şkolaga өөrenip көrejin tep tilep тургаş, kirip алган. Am Cыrttak-ool кан-дыq pajdaldыq турары teerge, uluq, picce ulustар-pile кызыр, araga izip алгаş, surguul kizi araga izerge кандыq poor, sur-

guuldan yndyрer polza, yndyr-gej-le“ tep, kizi төrgy cok ар-pargan kudumcуда cулcurup pa-зыр турar tur. PXX Хоjлаarak paza Cыrttak-ool ыскаş aragalaj peerge, şkolанын pot-cagyrgazy-ны cerinden surgaarga тооваjып, şkolaga kelbes appargan. Am songaar surguulдар coruур-men tep xooraj iştinde „morlar“ cor-uur tur. Eş Хоjлаarak sen, kon-cuq polbaazyraaş, songaar sur-guulдар coruур tep турарын ол-pe ыскаş? Aragaga paazyнны meeziñ iritpejin, ekkі surguulдар алгаş, am өry surguulдар-ce cor-uur polza, koncuq ekkі tur.

Aныjak өскен eş өөрler, en ы-angbja şkolанын өөrenikcileiinge sagьndьrарыm polza, Cыrttak-ool, Хоjлаarak ыскаş irik paaştyqlар-нын soon-ce pargajьп, харын ып-дыqlар-pile eres temissezir polgaş nam, cazaktyñ erttemniq pьзыq kaadьrлар polurun en cugula-lар, ekkі curumnuq, кызыр өөр-enze coguур.

Kattыşkan şkolанын direktoru Tuvaa-xyu.

Arat con şkola-ce, şkola arat con-ce

Arat connun aзы-lyyn erttem-kulturga өөredip, caa jozunun revolustuq pajdalga kizizidip өs-tyrer teeş, nam polgaş cazak koncuq cugula sagьş салыр tur-da, arat connun talazyндan aзы-lyyn erttem kulturga өөredip алыр koncuq cugula tep cybe-ni ханызы-pile pilip, sagьş pod-алып салыр турar tur.

Moон pir cizeen ар көerge, Tandь козуунунун Eleges, Me-zegej, Kөk-pulun—po somular-нын Paj-хаак şkolazyнда өөren-ip турar uruqlарыq 19 хире kizi pottарынын uruqlарынын таştьккы idik-xevin pyryny-pile таарар per-ip turar. Po arattарнын camды-зын ileredirge polza:

1) Toluma—şkolada uruunga xuragan kezі tonnu torgu-pile todarlar pergen polgaş pir caa

idik таарар pergen.

2) Semcitpaа—oqlunga 1 ton, 1 idik, 1 pөrt ekkеper pergen.

3) Porbuj-ool—oqlunga xoj kezі caa ton polgaş caa idik, pөrt ekkеper pergen.

4) Jancat-ool—3 oqlunga 3 ton, 3 idik ekkеper pergen.

5) Jaa—oqlunga caa ton, caa idik, pөrt ekkеper pergen.

Oon-taa ынаj arattар po eştеr ыскаş өөrenikci uruqlарынын idik-xevin peletkeer ekkеper pergileen.

Arat con şkolada uruq-tarьn-га po хире sagьş салыр турar, şkola polza, arat connun aзы-lyyn өөredirce uluq sagьş салыр koncuq cugula.

Өске arattар, po arattardan yl-eger алгаş şkolанын aзылыга tuzаны көргyzeri cugula.

Şkolada paşkь Kаşpьk-ool.

P. Sagaaccь ekkі aзылдар tur

Tees-xem козуунунун Kaccьk сумузунда кооптun салыр маж-гыпнын ergelekci P. Sagaaccь, 1934 cылды 8 a dan egelep er-gelekcileeş, 1936 cылды po хун-ge cedir-le sadьoqlар kelgen. Po arazында cыл-pyryde sadьp алы-ыкынын планьн кyyssedip, sa-dьoqlыñ турuş pajdaldыñ segidip kelgen polgaş ol cerniñ arat conu-pile koncuq харылааьq, еrtiq eeldeк sadьoqlар turar.

Eş Sagaaccьнын sadььныñ iştі

koncuq kulturлuq, arьq-şеber. Cybe sadьp алыр teeş, pargan ar-attar ol sadьoqlыñ iştin magadar көрyр турarлар.

Ol sadьoqда camдык cok tur-ar paraannar par. Cyl teerge, хөвөnniq cybyr, temir хымыс, temir yzyk, kidis idik, cаjыñ ке-der pөrt—po cyulderni arat con хереqlеerин koncuq kyzep turar. Monu coguур cerinden таьj co-окşuladьp ekkеper perze coguур.

Өlcej.

Emci talazy-pile tyrgen хемceq corudar херек

Cөөn-xemciк козуунунун cam-дык сумуларында am po yjede ospa tep (pьzar tumaa) telgerep turar. blangbja козуун төву ып-саалдыр eleen хорамcalьq поор turar.

Po хораьq aaryqdan kamga-lаньr теледе, emciniñ тарьlga-зын corudar en cugula поор turar. Am emciniñ тарьlgaзы cam-дык сумуларда corup турer, cam-дык сумуларда corуваjып турar. Ol тарьlga corup турar сумулар-

da-taa тарьlga ындыq-la ekkі cor-uvaжып турar. En blangbja Syt-xөл сумузунун 1886 sannыq arat conunун cyq-le 208-zi тарьtыng-an, am 1678 kizi тарьtыnnajып turar.

Pir eves paaş udur po aaryq-dan kamgalanьr тарьtынар pol-za, uk aaryqга tavарьssa-taa ciik eritirip polur cybe теледе, em-ciniñ тарьlgaзын сумуларга kal-bartsa coguур.

Syt-xөлde paşkь SOKSUT.

Sadьp алыşкыга teere kirzip turar sumu

Paryн - хемciк козуунунун Ergi-parьk сумузунун arat con-парь, 1936 cылда кооптun sadьp алыşкынарыга екен potuq kir-işkenner. Cyl teege; cыль—11, inek—66, хөj—162, şyту 455 paşş mal, оон ағыда sarcaq—368 ki., алгы-кеc—1133, өirge

kezі 5888 оон-taa өске.

Ystynde sadьp алыşкынарын cyq-le 8-9 ajьrга cedir corud-up тургань polur. Moон ар кө-örge, sadьp алыşкыга eleen idepkejiq kirzip turar tur.

Kызыл-mazalkta Laa-syrьn.

Iziq karada cьpдыşкыñ aзыл sula tur

Ulustun 8 tugaar Uluq xuralь polgaş cazak, namdan connun orttuzunga pizik pilbes coruktu cok кылыр tugajында şaqda-la to-dargaj ajttыşкынарын yndyрген турбуза, camдык cerlerde ol ajt-тыşкыны херек кырыга pottan-dьrар tugajында sula aзылдар tur-ar.

Cizeleerge, CXX Iziq-kara сумузунда pizik telgeredip tu-gajында komi-tar-taa cok, araa, aal pelyk cerlerde pelym-taa cok turup turar. Mьндыq pajdal canьыс po sumuda таa par eves, харын өске-taa сумуларга paza хаматары.

Oon-pile кады tus sumuda namнын 18, 24 tugaar ууrлеринин сапында cьpдыşкыñ pelymy par. blangbja ARN TK nam cьp-дыşкыñ kildizinin ergelekci

eş Kызыл-ool podu-pile козуун-га сумуларда idepkejiqlыrны cьq-гаş, 3 хонукта kicceeldetkeş, cor-utkan турбузе, ystynde айткан ууrлер кандыq-taa aзыл кылаан polgaş мын cьpдыşкыñ pelym-ynyn aзыл cьдыр pergen.

Paza po-la ууrлер polgaş ында areve ууry 1937 cылды parlal-га cagyrgazyнн tugajында кан-дыq-taa aзыл corutpaan, blangbja xuralь cьp, arat conga parlalga-нын aзык - tuzazy, onu cagyдыр алыр tugajында surttaal салыр тур-гань cer-le cok turup turar.

Ындыq теледе, nam көzkom-undan polgaş козуунда kultur kildizinin ceri cer-le po sumuga cьpдыşкыñ aзыл ekkizider tu-gajында coguур хемceqlerni tar-ьj-la алыр poor tep ideger tur. Ulap-pilir.

Pajыр-ool pagaj sadьoqlар tur

Uluq-xem көzkoovunda sadьoqlар turar Caatty-xooraj сумузу Puccukaj oqlu Pajыр-ool теer-zinin sadьoq кылыр турарь таанда ep cok turam. Arat conga eeldeк eves polgaş arat condan paraan өrttee ajttьrарга ыттаvas, segirt-ken kokkaj ыскаş кылаş кыдыр көргеş, cugaalaza cugaalar мын-дыq eş tur-am po.

Oon ынаj camдык arattarga

paraan peer poor ol ulustun ак-сазын ар алгаş, paraанын perbes coruур paza par, ol arattар araj tep тургаş paraанын ар алыр, cam-дыкта perbejin-taa paar tur.

Po ystynde Pajыр-oolдun ton coruun ында кады aзылдар tur-ar өөry polgaş көzkoop paaş-taar ceri, edip cazар алырн sa-гьндыгыр tur-men.

Radio.

Pistiñ харььыс

Iji-tal сумузунун targazy Arakca —Cyldymnyn мурнунда solunga pi-zitken cyuly şьn tur tep харьлаан xirende кандыq хемceq алганьнар cok tur, мынцангаş кандыq хемceq көргyскенинер-pile todargaj харьлар көрyнер.

Ejliq-xemde „Pizek“—Seden aşak naa jьn tugajьn sumu cagyrgazy-га medeele.

Iziq karada likpuntu paşkьzь eş Ajьzь—10 tugaar Uluq xural tugaj-ында pizeen ыры şьnar cok tur.

Paryн-xemciкте Xendelen askыn-da teerve ergelekcinin tugajьn pi-zeen aratkor—ol tugajьn көzkoop ceringe medeele.

Uluq-xemniñ Caattyda „Kartь-га“—Camal aşaktyñ 15 харьq ur-un өске kizee kuda jozuzu-pile per-genin sumu cagyrgazyга medeele. Syньсь kyrekonomda „Xөл“—Aзы xөлde savañ tugajьn ында хана solununga pizi.

Kөk-pulunda „хьнакьс“—Tөngyр-saryнн tugajьn sumu cagyrgazy-га medeele.

Paj-xaakta „Kөryp-turар“—Can-zan-ool, Syrat-ool olарнын tugajьn pizeeniniñ coguур cerin-ce şilcit-ken.

Elegeste „Aratkor“—Kara-oolдun tugajьn ol sumuda хана solununga pizi.

Paj-xaakta Picce-ool—nam, areve ууrлеринин massalyq xuralь polgan tugajьn pizeeniniñ, TK-га corutkan cagaanар-pile utka şьnar төmej tel-eede yndyрген.

TKX Kaccьkta „Suq-paazy“—Morgu, Tyger polgaş OKTE aзыл-ныñ tugajьn хана solununga piziner.

KXX koortuda „Laa“—Mancьbьla-нын tugajьn ol cerde хана solunun-га pizi. Paza Cөгenciñnin tugajьn хана solununga piziner.

Xaraalda Cьmba-cap—şkola өөredilgezin pizeeniniñ, tynnel-pe te-erge, san cok, ana-la ereñgej cu-gaa poldu. Todargaj pottuq tynnel-den pizip көryнер.

Харььсалгалыq redaktor

Lyndyp.

Gidiriq: Kyrtipograf kolektivinde prof уурынyn kezigyny men prof biledim cidirdim. Tugaa-гьн utkan men. Uk biletii tьp ca-daaş, am kыş cok polurun carla-дыm. SARьQ-ool.